

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Grundkurs Politische Theorie

Verhoog, J.F.

Citation

Verhoog, J. F. (1980). Boekbespreking van: Grundkurs Politische Theorie. *Acta Politica*, 15: 1980(3), 412-415.

Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452097>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452097>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Oscar W. Gabriel (Hrsg.), *Grundkurs Politische Theorie*, Böhlau-Studien-Bücher, Grundlagen des Studiums, Böhlau Verlag, Keulen, 1978, 381 p.

Herbert R. Winter en Thomas J. Bellows, *People and Politics, An introduction to political science*, John Wiley & Sons, New York, 1977, 514 p.

Wat hebben beide voorliggende studieboeken toe te voegen aan de reeks al beschikbare inleidingen? De wereld van verschil tussen beide boeken noodt tot aparte behandeling.

De 'Theoriediskussion' in de politicologie en aanverwante wetenschappen heeft nog verbazingwekkend weinig pogingen tot verwerking ervan voor de vakstudie opgeleverd. Zo constateert Oscar W. Gabriel in het voorwoord van 'Grundkurs'. De presentatie van een bundel met bijdragen op het gebied van de politieke theorie is dan in elk geval de moeite waard, ook al kan zij de gesignaleerde leemte niet opheffen, meent hij vervolgens. Deze verantwoording lijkt mij voor een 'Grundkurs Politische Theorie' duidelijk te laag aangezet. Maar ze geeft een trefende indicatie van de betekenis van de bundel.

Op basis waarvan is de keuze van de bijdragen bepaald? Gabriel noemt in de te summiere, weinig heldere, verdere verantwoording verschillende criteria: typisch karakter voor de recente discussie en originaliteit en betekenis van de bijdrage voor de discussie. Maar 'vielmehr zugleich' wil de bundel ook recht doen aan de relaties met de wetenschappelijke zuster-disciplines, omdat we ons de luxe van een methodisch-theoretisch seperatisme nauwelijks kunnen veroorloven. De wijze van toepassing van de criteria laat zich raden uit de titels van de negen opstellen die het boek bevat, geordend in vier delen. Een deel *Methodologie der Politikwissenschaft*, van de hand van Gabriel zelf. Een deel *Mikropolitik* met: 'Zur Theorie politischen Verhaltens' (Klaus Simon), 'Oekumenische Theorie der Politik' (Hans Ulrich Hilles), en 'Spieltheorie' (Klaus Bodemer). Een deel *Mikropolitik* met: 'Marxistische und pluralistische Konflikttheorien' (Peter Massing), 'Systemtheorien' (Oscar W. Gabriel) en 'Policy Sciences' (Adrienne Windhoff-Heritier). En tenslotte een vierde deel *Mikro-Makropolitik* met: 'Machttheorien' (Bernhard Niemann) en 'Entscheidungstheorien' (Georg P. Schwarz).

Tezamen een reeks inleidende overzichten over een aantal terreinen van theorievorming die zich onder bepaalde gangbare noemers een zekere eigen plaats in de politicologie hebben verworven. Aan het divers karakter van het punt van vereniging (een zelfde model, een zelfde object, een zelfde probleemstelling) gaat de bundel voorbij. De in dit verband wat gekunstelde ordening naar micro- en macropolitiek suggereert meer systematiek dan er in feite in zit.

Belangrijker is de vraag of met deze selectie nu aan gewekte verwachtingen wordt voldaan. Wel, de beloofde 'links' zijn voor wat betreft de psychologie, economie en sociologie duidelijk herkenbaar. Met de gesuggereerde representativiteit voor meer recente theoretische ontwikkelingen is het echter moeilijker gesteld. Het zijn vooral bijdragen uit de jaren zestig, begin jaren zeventig die aan bod komen. In de achter elk opstel geboden merendeels uitvoerige bibliografische overzichten treedt wat dit betreft overigens een wat vervreemdende historische vertekening op door verwijzingen naar in later jaren verschenen Duitse vertalingen van bekende Engelstalige 'klassieke literatuur'.

Haast onvermijdelijk zijn de opstellen van verschillende kwaliteit. De bijdragen over systeemtheorieën (algemene systeemtheorie, Parsons, Easton, Luhmann,

Deutsch en Klaus) en besluitvormingsmodellen (Simon, Lindblom, Dror, Etzioni) springen er tussen uit vanwege de heldere systematisch-vergelijkende presentatie van enkele hoofdfiguren c.q. voornaamste varianten gepaard aan een afgewogen beoordeling met vermelding van sterke en zwakke punten. Ook de behandeling van de economische theorie van de politiek en de speltheorie blinken uit door een systematische presentatie van de voornaamste elementen en toepassingen daarvan met recente ontwikkelingslijnen en belichting van sterke en zwakke punten.

De behandeling van machtstheorieën stelt teleur vanwege de beperking tot voornamelijk de opvattingen van Dahl en Weber en enkele systeem-theoretische verwerkingen van het machtsverschijnsel. Het probleem van een mogelijke structurele verankering van machtsconcentraties in onze samenleving, zoals aan de orde gesteld door elite-theoretici als Mills en door neo-marxisten komt niet in het vizier.

De overzichtelijke schets van de politieke gedragstheorieën is geheel van behavioristische snit naar het schema van het stimulus-organismus-respons-model.

Het opstel leidt in de hier gebruikelijke terminologie en de interne theoretisch-methodische problemen van het model, overigens zonder enige poging ook de beperkingen daarvan voor het voetlicht te brengen. Verder geeft het de meest recente resultaten van het Duitse survey-onderzoek naar politieke attitudes, socialisatie en politiek gedrag van burgers.

De toewending in de jaren 70 naar de analyse van overheidsbeleid, niet alleen in descriptief-verklarende zin, maar ook met 'praktisch-beraterische' intenties inclusief de normatieve analyse van politieke doelstellingen, krijgt aandacht in het helaas kortste hoofdstuk van het boek: over de Policy Sciences. De geringe omvang maakt dit vooral tot een probleem-inventariserende literatuurwijzer.

De bijdrage over pluralistische en marxistische conflicttheorieën schiet in dit boek duidelijk te kort. Dahrendorf exemplarisch als representant van het pluralisme ten tonele voeren met Coser, Mills en Lipset als secondanten en tegelijk generaliserend over het pluralisme blijven spreken — dat moet op verwarring berusten en tot verwarring leiden. Als dat dan ook nog gebeurt in een opzet die de contouren en fundamentele problemen van een algemene conflicttheorie wil aangeven en tevens het marxistisch model aan bod wil laten komen, dan kan het moeilijk anders of alles gaat door elkaar lopen. Noch het pluralistisch, noch het (neo-) marxistisch maatschappijmodel, zoals deze in recente discussies steeds weer opgeld doen, komen aldus op samenhangende wijze in hun grondtrekken en varianten uit de verf. Evenmin als een samenhangend beeld van een der behandelde auteurs ontstaat. Ondanks — of mede te wijten aan? — de vele diepzinnigheden die de schrijver ten beste geeft (met achter vrijwel elke alinea de irritante, want origine verhallende, verwijzing met de letters 'vgl' + auteursnaam).

Tenslotte het methodologisch deel. Doorzichtig-systematisch van opzet en goed gedocumenteerd geeft het in kort bestek nog weer eens hoofdpunten aan van verschil in wetenschapsbenadering binnen de politicologie. Helder voor wie daar al wat mee vertrouwd zijn. Maar voor beginners zal het toch in hoge mate abstract blijven en moeilijk op te pakken. Daarvoor is het te zeer inventariserend en kenschetsend en te weinig probleem-inleidend: bovendien blijft elk verband met wat verder in het boek aan de orde komt — dus ontwikkelingen op het terrein van de meer concrete theorievorming — in het duister.

Het verhaal komt ook niet verder dan nog weer eens een bevestiging van de sedert het eind van de zestiger jaren in Duitsland op dit gebied gangbare driedeling,

die nodig nuanceren en relativieren behoeft. Gabriel spreekt van ervaringswetenschappen, geesteswetenschappen en marxisme. Maar de exemplarische concentratie van de behandeling op kritisch-rationalisme, traditionele politieke theorie, kritische theorie en dialectisch materialisme verhult opnieuw de aanwezige verscheidenheid en elk perspectief op nieuwere ontwikkelingen. Met name die stromingen die zonder te verzeilen in essentialisme of marxisme hechten aan het interpretatieve karakter van de sociale wetenschappen en de morele en normatieve bezinning op deze samenleving niet buiten hun wetenschap menen te kunnen sluiten, blijven zo buiten het gezichtsveld.

Al met al: merendeels goede overzichten van een aantal deelgebieden van theorievorming, waar nieuw-geïnteresseerden stellig profijt van kunnen trekken. Maar na het gedegen, systematische werk van Narr en Naschold ('Einführung in die moderne politische Theorie' drie delen 1969/1971) en Von Beyme (Die politische Theorien der Gegenwart, 1972) is de bundel als geheel eerder een stap achteruit dan vooruit. De vlag voor het geheel dekt de lading onvoldoende: als 'Grundkurs Politische Theorie' schiet het boek te kort. Daarvoor deugt het didactisch niet: door het ontbreken van een brede verantwoording met een plaatsbepaling en poging tot onderlinge verbinding van de bijdragen levert dit overzicht slechts een chaotisch beeld op.

Daarvoor biedt het ook een te schéef beeld van wat er in de politieke theorievorming van de jaren zeventig aan de orde is. Node mist men de thema's die het karakter van onze samenleving zelf aan de orde stellen: democratisch gehalte; ongelijkheid; crisis van de verzorgingsstaat of échec van het laatkapitalisme; planingsproblemen; legitimeitsproblemen; emancipatie derde wereld; etc. Of is het dan tóch zo dat voor het grootste deel de politicologie-beoefening aan de wezenlijke politieke problemen van deze samenleving voorbijschiet?

De Amerikaanse inleiding is van geheel andere opzet. Zij biedt in hoofdzaak een breed opgevatte inleiding politiek: beschrijving van politieke processen en instellingen met behulp van de bekende wetenschappelijk gemeengoede woorden begrippen en typologieën. Daaraan vooraf gaat een weinig omvangrijke en weinig diepgravende introductie in aard, object, begrippen en benaderingen van de politicologie en in enkele hoofdzaken van de 'political theory and ideology' (deel I). Problemen lijken hier nauwelijks te bestaan of bestaan te hebben. Het behaviorisme heeft de politicologie meer empirisch en wetenschappelijk gemaakt, en zo verstaan zijn vrijwel alle politicologen nu behaviorist. Het post-behaviorisme heeft gezorgd dat er ook weer andere zaken dan alleen gedrag van individuen in de aandacht kwamen (functionerende politieke instellingen; betekenis van geografische, economische, culturele e.a. factoren), én zo mogelijk geprobeerd wordt bij te dragen aan oplossingen voor de nationale en internationale problemen, zodat 'Public policy' een belangrijk deelterrein is geworden (in het boek overigens opvallend afwezig) (p. 27). En zo lijkt het in de politicologie voornamelijk koeke-één-zang en geen vuiltje aan de lucht.

De schrijvers geloven dat een combinatie van systeembenadering en pluralisme beginnende studenten de beste toegang biedt tot begrip van de wereld van de politiek (p. 27). Toepassing van de systeembenadering betekent vervolgens in concreto niet veel meer dan ordening van de stof onder bepaalde noemers. Onder 'The input agencies' komen de vorming van politieke attitudes, de politieke partijen en belangengroepen, en vertegenwoordiging en verkiezingen aan de orde (deel II). Onder 'The output agencies' wordt de bekende trits geboden van wetgeving, uit-

voering en bestuur en rechtspraak (deel III). Dan volgt de problematiek van 'Dynamics of political change', geheel gericht op de 'developing world' (= derde wereld!) met daarnaast een apart hoofdstuk over politiek (deel IV). Tenslotte krijgt 'The international System' aandacht (deel V). Onder die systeem-noemers treft men voor een groot deel een institutioneel-descriptief gerichte aanpak, zonder dat er een systeemtheoretische verwerking aan te pas komt.

Pluralisme is 'necessary . . . to facilitate the optimum level of human progress and freedom' (p. 40) Geen utopie, maar gelukkig: 'It has evolved as societies became more specialized and interdependent (p. 49). 'We might observe that if there is such a thing as a 'perfect' pluralist political system, it comes closest to being realized in the United States and Canada' (p. 46). Deze kritiekloze, welbewuste vermenging van norm en feit is tekenend voor het maatschappij-bevestigend, vrijwel probleemloze beeld dat het boek van de Amerikaanse politieke samenleving verschaft als de beste van alle. Herhaalde verwijzingen naar Nazi-Duitsland en de Sowjet-Unie lijken er vooral toe te dienen dat beeld te versterken. Evenals de opgenomen foto's: Russische parades versus beelden van Amerikaanse verkiezingen. Watergate lijkt terloops te moeten worden gerelativeerd door verwijzing naar 'a type of Watergate crisis' bij het aftreden van Willy Brandt in Duitsland: 'In terms of seriousness, however, the Guillaume case, though quite different from Watergate, was probably as dangerous a matter as the wrongdoings that occurred in Washington during the Watergate crisis' (p. 289). Tekenend is ook dat men in de index vergeeft zoekt naar begrippen als macht, elite, klasse en men namen als bijvoorbeeld Leo Strauss, Wright Mills of Marcuse daar niet in tegen komt.

Om ook iets goeds te noemen: het boek biedt uiteraard veel informatie over kenmerkende trekken van het Amerikaanse politieke stelsel met vergelijkende uitstapjes naar landen als Japan, Engeland, ontwikkelingslanden. Het hoofdstuk over politiek geweld (overigens van een andere auteur) geeft een redelijk kritisch verhelderend overzicht van verschillende gangbare benaderingen en van diverse vormen van geweld-gebruik met veelvuldige verwijzing naar ook meer recente toepassingen in allerlei politieke situaties en ontwikkelingen.

Maar voor het geheel geldt: arme studenten die anno tweede helft zeventiger jaren zo gladjes overeenkomstig de opvattingen van de auteurs moeten worden 'gesocialiseerd' in een kritiekloze kijk op hun vak en op hun samenleving.

J. F. Verhoog

Stanley Hoffmann, *Primacy or World Order: American Foreign Policy since the Cold War*, New York etc. (McGraw-Hill Book Company), 1978, xv, 333 blz. \$ 12,50

Binnen de methodenstrijd in de leer der internationale betrekkingen tussen de pleitbezorgers van de 'klassieke' en die van de 'moderne' benadering van het studiegebied behoort Stanley Hoffmann tot de beste vertegenwoordigers van de eerste school. Met zijn glasheldere stijl en duidelijke argumentatie heeft deze in Frankrijk opgeleide (in de school van Raymond Aron) hoogleraar aan de Harvard University zich een klinkende reputatie verworven. Met boeken als *The State of War* (1965) en *Gulliver's Troubles: The Setting of American Foreign Policy* (1968) liet hij de buitenwereld zien dat politicologen boeiend en beleidsrelevant kunnen schrijven en niet in dorre theorieën hoeven te blijven steken. Eerder had hij in het door hem geredigeerde *Contemporary Theory and International Relations* (1960)